

Sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukálního stěru z hlediska zákazu nucení k sebeobvinění

**Česká republika
STANOVISKO PLÉNA
Ústavního soudu**

Plénum Ústavního soudu ve složení Stanislav Balík (soudce zpravodaj), František Duchoň, Vlasta Formánková, Vojen Güttler, Pavel Holländer, Ivana Janů, Vladimír Kůrka, Dagmar Lastovecká, Jiří Mucha, Jan Musil, Jiří Nykodým, Pavel Rychetský, Miloslav Výborný, Eliška Wagnerová a Michaela Židlická na zasedání dne 30. listopadu 2010 přijalo podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci právního názoru II. senátu Ústavního soudu ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2369/08, který se odchyluje od názoru vysloveného v nálezu sp. zn. I. ÚS 671/05 ze dne 22. února 2006 a v nálezu sp. zn. III. ÚS 655/06 ze dne 23. května 2007, toto stanovisko :

Na úkony dle § 114 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, spočívající v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukálního stěru, jejichž cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření, a které nevyžadují aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkony, jimiž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování. K zajištění součinnosti obviněného či podezřelého při opatrování těchto důkazů je tudíž možno užít zákonných donucovacích prostředků.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu České republiky byla dne 22. září 2008 doručena ústavní stížnost stěžovatele R. G., směřující proti usnesení Policie ČR, Obvodní ředitelství Praha III, služba kriminální policie a vyšetřování, 5. oddělení obecné kriminality, ze dne 27. března 2008, ČTS: ORIII-2748/SKPV-2005, a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 4. července 2008, sp. zn. Nt 2058/2008. Podle rozvrhu práce tato stížnost napadla do II. senátu Ústavního soudu, soudcem zpravodajem je Stanislav Balík.

2. Ústavní stížností stěžovatel brojí proti shora označeným rozhodnutím policejního orgánu a Obvodního soudu pro Prahu 8, na jejichž základě mu byla dle § 66 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“), uložena pořádková pokuta ve výši 15 000 Kč, neboť nevyhověl výzvě policejního orgánu ve smyslu § 114 trestního řádu a odmítl odběr pachové srovnávací stopy.

II.

3. V souvislosti se svojí rozhodovací praxí II. senát Ústavního soudu České republiky dospěl k právnímu názoru odchylnému od názoru vysloveného v nálezech sp. zn. I. ÚS 671/05 ze dne 22. února 2006 a sp. zn. III. ÚS 655/06 ze dne 23. května 2007.

4. Nálezem sp. zn. I. ÚS 671/05 Ústavní soud dal za pravdu námitce stěžovatele v tom směru, že nemůže být prostřednictvím pokuty nucen k tomu, aby opatřil, resp. svou součinností umožnil opatření důkazu, který by mohl být použit proti němu v trestním řízení; uvedeným postupem by totiž byl nucen k jednání, které je již nutno považovat za sebeobviňování. Ústavní soud s odkazem na Listinu základních práv a svobod (dále jen „Listina“), konkrétně na článek 37 odst. 1, článek 40 odst. 2, 3 a 4 Listiny, dále na článek 6 odst. 1, 2 a 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a článek 14 odst. 2 a 3 písm. g) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, dovodil, že zmíněné ústavní právo, tedy zákaz donucování jiného k sebeobvinění vlastní výpovědí, lze chápat v širším rozsahu tak, že ani jiné důkazy není nikdo povinen proti sobě poskytovat. Uložení pořádkové pokuty podle § 66 odst. 1 trestního řádu za situace, kdy obviněný odmítl součinnost v poskytnutí důkazu (strpět sejmutí srovnávací pachové stopy), který jej mohl usvědčovat, Ústavní

soud označil za ústavně nepřipustný způsob vynucování součinnosti obviněného. Takováto interpretace trestního řádu podle jeho názoru nezohlednila shora zmiňované kautely obsažené v Listině a mezinárodních smlouvách.

5. Ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 655/06 se Ústavní soud zabýval obdobnou problematikou, již se dotýká nyní projednávaná ústavní stížnost, a podobně jako v nálezu sp. zn. I. ÚS 671/05 kasační výrok založil na tvrzení, že uložením pořádkové pokuty za nesplnění povinnosti uložené v ustanovení § 114 odst. 2, 4 trestního řádu, respektive za neuposlechnutí výzvy k poskytnutí vzorku vlasů a bukálních stěrů, bylo porušeno základní právo stěžovatele podle článku 37 odst. 1, článku 40 odst. 2, 3 a 4 Listiny, a článku 6 odst. 1, 2 a 3 písm. c) Úmluvy.

6. II. senát Ústavního soudu se s názory vyslovenými ve výše citovaných nálezech neztotožňuje, k čemuž je veden následujícími úvahami, které byly již dříve nastíněny v odlišném stanovisku soudce Jana Musila, připojenému k nálezu sp. zn. III. ÚS 655/06 ze dne 23. května 2007.

III.

7. Ústavně zaručené právo nebýt donucován k sebeobvinění, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením, je dovozováno z článku 37 odst. 1 Listiny, který zakotvuje právo každého odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké, a speciálně z článku 40 odst. 4 Listiny, jenž přiznává právo odepřít výpověď obviněnému, přičemž tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.

8. „Toto pravidlo, umožňující obviněnému neusvědčovat svou výpověď sám sebe, bylo do českého ústavního pořádku, podobně jako do ústavních předpisů mnoha vyspělých demokratických států, zavedeno po vzoru Pátého dodatku americké ústavy z roku 1791, a je pokládáno za součást tzv. Bill of Rights. Doslovný text tohoto ustanovení („no person shall ... be compelled in any criminal case to be a witness against himself“ – „nikdo nesmí být v trestní věci donucován k tomu, aby vystupoval jako svědek proti sobě“) byl původně interpretován v úzkém slova smyslu tak, že zákaz donucení se vztahuje toliko k výsledku obviněného (podezřelého) nebo k jiné slovní komunikaci s obviněným. Teprve v dalším vývoji judikatury v USA a v evropských zemích došlo k rozšíření interpretace tohoto ustanovení tak, že obviněný nesmí být donucován nejen k výpovědi, ale ani k jinému aktivnímu jednání, jímž by přispíval k obstarávání důkazů proti sobě. V právní nauce je toto pravidlo vyjádřeno latinskou formulí „nemo tenetur se ipsum accusare“ („nikdo není povinen sám sebe obviňovat“) ...“ (viz odlišné stanovisko k nálezu sp. zn. III. ÚS 655/06, které připojil soudce Jan Musil).

9. Za aktivní jednání se v zahraniční judikatuře považuje např. napsání rukopisného textu (zkoušky písma) k písmoznalecké identifikaci, chůze a jiné motorické zkoušky sledující koordinaci pohybů při tzv. ambulatním vyšetření příznaků opilosti, plnění úkolů souvisejících s vyšetřovacím pokusem (srov. § 104c odst. 4 trestního řádu). K provedení vyjmenovaných úkonů může být obviněný vyzván, eventuálně též předvolán či předveden, nesmí k nim však být jakkoliv donucován, nevyjímaje možnost uložení pořádkové pokuty.

10. Pro věc významné je pak především stanovisko, které k právu mlčet a neobviňovat sebe samého zastává Evropský soud pro lidská práva (dále jen "Evropský soud"). Dle jeho ustálené judikatury patří právo nevypovídat a právo nepřispívat k obvinění proti sobě samému k obecně uznávaným mezinárodním principům, které – ačkoliv nejsou v čl. 6 Úmluvy výslovně zmíněny – jsou samou podstatou pojmu spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Právo nepřispívat k vlastnímu obvinění předpokládá, že státní orgány se snaží prokázat vinu obžalovaného, aniž by používaly důkazní materiály získané donucením nebo pod nátlakem proti vůli obviněného. V tomto směru je toto právo úzce svázáno s presumpcí nevinu (čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Uplatňování zásady „nemo tenetur“ má chránit obviněného před bezprávným donucováním ze strany státních orgánů a tím přispívat k zabránění vzniku justičních omylů a k zajištění spravedlivého procesu (viz rozsudek Evropského soudu ve věci Saunders proti Velké Británii č. 19187/91 ze dne 17. prosince 1996, rozsudek ve věci Heaney a McGuinness proti Irsku č. 34720/97 ze dne 21. prosince 2000, rozsudek ve věci J. B. proti Švýcarsku č. 31827/96 ze dne 3. května 2001 a další). Evropský soud na druhou stranu připouští, že právo mlčet a právo neobviňovat sebe sama nejsou práva absolutní a je možno je omezit určitým stupněm nátlaku, který však nesmí být „abuzivní“.

11. Ve spojitosti s právem nebýt nucen obviňovat sebe samého Evropský soud zmiňuje dvě další jednotlivá práva, která v širším smyslu tvoří jeho podstatu, právo nebýt nucen k doznání (právo mlčet) a právo nebýt nucen přispět k vlastnímu obvinění jiným způsobem než výpovědí (objektivními či věcnými důkazy). Současně dodává, že právo neusvědčovat sám sebe je primárně spojeno s respektováním vůle obviněné osoby nevypovídat. V souladu s běžnou praxí v právních řádech smluvních stran Úmluvy a taktéž v jiných zemích se právo nevypovídat v trestním řízení nevztahuje (je omezeno) na použití těch důkazů, jež jsou sice získány od

obviněného s pomocí donucení, ale jež existují nezávisle na jeho vůli, což je mimo jiné případ dokumentů získaných na základě domovní prohlídky, dechových zkoušek, vzorků krve, moči, vlasů či nahrávky hlasu a lidské tkáně pro účely testů DNA (viz např. výše citovaný rozsudek ve věci Saunders proti Velké Británii, rozsudek ve věci P. G. a J. H. proti Spojenému Království č. 44787/98 ze dne 25. září 2001). Jinými slovy, od obviněného lze požadovat, aby strpěl odnětí například písemností a aby strpěl odebrání uvedených vzorků, třeba i za pomoci donucení, a navzdory skutečnosti, že ho tyto důkazy usvědčují. Není přípustné požadovat toliko aktivní přispění obviněného při opatřování těchto důkazů, což bylo dovozeno zejména ve vztahu k vydání písemností (viz rozsudek ve věci Funke proti Francii č. 10828/84 ze dne 25. února 1993, již citovaný rozsudek ve věci J. B. proti Švýcarsku).

12. Různý režim získávání důkazů z hlediska práva neusvědčovat sám sebe se opírá o odlišný charakter výpovědi a uvedených důkazů. Posledně jmenované existují objektivně, nezávisle na vůli obviněného, při jejich opatřování je sice postupováno proti vůli obviněného, nevyžaduje se však po něm jeho aktivní součinnost, ale pouze strpění donucovacích úkonů. Naproti tomu výpověď, slovo, neexistuje objektivně, nezávisle na vůli obviněného, a lze je získat jen proti vůli obviněného, je-li tato zlomena fyzickým nebo psychickým donucením, tj. jen když se poníží důstojnost člověka jako svobodné bytosti (srov. B. Repík: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. vydání, Orac, Praha 2002, str. 187).

13. Evropský soud nicméně neopomíná zdůraznit, že povinnost podrobit se úkonům vedoucím k zajištění shora označených objektivně existujících důkazů, k jejímuž splnění může být osoba v souladu s čl. 6 Úmluvy i donucena, představuje zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života (zásah do tělesné integrity osoby), obydlí a korespondence dle čl. 8 Úmluvy, který je možný jen za podmínek čl. 8 odst. 2 Úmluvy, tedy v těch případech, kdy k němu dochází na podkladě zákona a v míře nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

14. V souvislosti s možností opatření věcného důkazu i za pomoci fyzického donucení, vyvstala před Evropským soudem otázka stanovení hranic státního donucení. Ve své judikatuře za nepřípustné označil nejen již zmiňované vynucování aktivního přispívání osoby ke svému obvinění, ale dále v jednotlivých případech, kdy obviněný (podezřelý) odmítl součinnost při získání důkazů, hodnotí, zda povaha a stupeň donucení nepřekročila dovolený rámec, jinými slovy zda stupeň použitého donucení nepřevyšuje intenzitu donucení obvykle nutnou pro získání důkazů tohoto typu. Hrozba a uložení sankcí za neposkytnutí informací orgánům činným v trestním řízení jsou podle něj neslučitelné s právem na spravedlivý proces, pokud by v podstatě zničily samotnou podstatu práva neobviňovat sama sebe. Při posuzování, zda použití donucení orgány činnými v trestním řízení za účelem zajištění důkazů porušilo právo neusvědčovat sám sebe, Evropský soud přitom bere do úvahy čtyři kritéria. Jsou jimi povaha a intenzita donucení, existence relevantních procesních záruk, závažnost veřejného zájmu na vyšetření a potrestání daného trestného činu a způsob a účel použití takto získaných důkazů (viz např. rozsudek ve věci Jalloh proti Německu č. 54810/00 ze dne 11. července 2006).

15. Orgány Úmluvy při několika příležitostech zkoumaly naplnění stanovených podmínek v případě odběru krve nebo vzorku slin proti vůli podezřelého za účelem vyšetření trestného činu či povinnosti podrobit se dechové zkoušce na přítomnost alkoholu v krvi (tzv. alkotest), rozpor s čl. 8, případně s čl. 3 Úmluvy ovšem neshledaly (viz rozhodnutí ve věci Schmidt proti Německu č. 32352/02 ze dne 5. ledna 2006, rozhodnutí ve věci Tirado Ortiz a Lozano Martin proti Španělsku č. 43486/98 ze dne 15. června 1999). Evropský soud výslovně konstatoval, že za účelem získání vzorků krve, moči, vlasů a lidské tkáně pro účely testů DNA je obviněný (podezřelý) povinen pasivně strpět pouze nepatrný zásah do své fyzické integrity. Postupy aplikované příslušnými orgány za normálních okolností nedosahují minimální hranice závažnosti nutné pro porušení čl. 3 Úmluvy, a přestože představují zásah do práva obviněného (podezřelého) na soukromý život, jsou obecně ospravedlněny podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy jako nezbytné pro předcházení zločinnosti (rozsudek ve věci Jalloh proti Německu, cit. výše).

16. Shora nastíněný přístup k právu nepřispět k vlastnímu obvinění při získávání objektivních důkazů zastává také zahraniční právní úprava a judikatura, která při vynucování povinnosti obviněného (podezřelého) strpět prohlídku těla a jiné podobné úkony jako donucovací prostředky aprobuje pořádkovou pokutu, považovanou za mírnější donucovací prostředek, tak přímé fyzické donucení, k jehož použití má být přikročeno až po bezvysledném uložení pořádkové pokuty.

17. V odlišném stanovisku, připojenému k nálezu sp. zn. III. ÚS 655/06, se jako příklad uvádí „§ 81a německého trestního řádu (StPO), upravující tzv. Körperliche Untersuchung des Beschuldigten, podle něhož vynutitelné je za určitých podmínek strpění nejen neinvasivních úkonů (bukální stěr, sejmutí otisků prstů, sejmutí vzorku

pachu), ale dokonce i invazivní odběr krve nebo jiných biologických materiálů. ... Přípustnost takových úkonů aproboval i Spolkový ústavní soud (judikáty BVerfGE 47, 239, 248; BVerfGE 16, 194,202; BVerfGE 17, 108, 117; BVerfGE 27, 211), který však ve svých judikátech často zdůrazňuje nutnost přihlédnout při konkrétní aplikaci těchto donucovacích opatření k hledisku proporcionality mezi závažností trestného činu a intenzitou donucovacího prostředku.“

18. Mimo rámec Evropy lze pak poukázat na judikaturu Nejvyššího soudu USA, která mezi tzv. noncommuniactive act pasivní (neaktivní) povahy, k jehož strpění může být obviněný donucován, aniž by byl porušen zákaz donucování k sebeobviňování, řadí „násilné snímání otisků prstů, vyšetření těla rentgenem, svlečení oděvu, aby bylo viditelné tetování, sejmutí otisků zubů, při rekognici je povinen obviněný sejmut brýle, navléci si masku, klobouk, paruku, umělé vousy (četné citace judikátů Supreme Court k této problematice in: Kraft, O. K.-E.: Das nemo tenetur-Prinzip und die sich daraus ergebenden Rechte des Beschuldigten in der polizeilichen Vernehmung. Eine rechtsvergleichende Untersuchung des amerikanischen und deutschen Strafprozeßrechts. Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2002, s. 133.). Obviněný může být donucen i k nedobrovolnému odběru krve při podezření, že řídil auto v opilosti [judikát Supreme Court ve věci Schember v. California, 384 U.S. 757 (1966)].“

19. Přípustnost donucení při provádění některých úkonů dle trestního řádu zkoumal v minulosti i Ústavní soud. Ústavně zaručené právo nebýt donucován k sebeobviňování, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením, Ústavní soud vymezil především ve vztahu k institutu vydání a odnětí věci podle ustanovení § 78 a 79 trestního řádu. Ve své judikatuře odlišil relevantní atributy institutů (případně nuceného) vydání věci a odnětí věci, zdůrazňující, že při (použití institutu) vydání věci ve spojení s uložením pořádkové pokuty se vyžaduje po obviněném nepřipustně volní aktivní činnost, přičemž naproti tomu u odnětí věci se jedná evidentně o úkon, který obviněný či podezřelý pouze (za zákonem stanovených podmínek) snáší, respektive je povinen strpět. V tomto smyslu uplatnění zajišťovacího úkonu odnětí věci, a to v intencích § 79 trestního řádu, nelze chápat jako donucení k vydání věcného důkazu proti sobě samému, neboť jde o ústavně přípustné nucené zajištění věcných důkazů, byť proti vůli obviněného či podezřelého. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že právní možnost zajištění důkazů pro účely trestního řízení proti vůli trestně obviněného nemůže být zjednodušeně chápána jako nezákonné a neústavní donucování obviněného k poskytování důkazů proti sobě samému [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 29/2000 ze dne 20. února 2001, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu (dále jen „Sbírka rozhodnutí“), svazek 21, nález č. 32, str. 285, vyhlášen pod č. 236/2001 Sb.; nález sp. zn. III. ÚS 561/04 ze dne 10. března 2005, Sbírka rozhodnutí, svazek 36, nález č. 54, str. 575; nález sp. zn. III. ÚS 644/05 ze dne 23. března 2006, Sbírka rozhodnutí, svazek 40, nález č. 71, str. 697].

20. Podobně se Ústavní soud vyjádřil i k dalšímu z vyšetřovacích úkonů, a to k rekognici prováděné dle § 104b trestního řádu. V nálezu sp. zn. III. ÚS 528/06 ze dne 11. října 2007 Ústavní soud uvedl, že rekognice je úkonem, při němž je obviněný nucen toliko pasivně strpět poznávací proceduru, a to za donucování k sebeobviňování či k sebesvědčování označit nelze. Proto poznávaná osoba je provedení rekognice povinna strpět a může být přípustnými prostředky (předvedením, uložením pořádkové pokuty) donucována k účasti.

21. Z řečeného vyplývá, že pravidlo nemo tenetur se ipsum accusare nelze, i ve smyslu konstantní judikatury Ústavního soudu, považovat za bezbřehé. Jeho zásadní význam pro spravedlivost trestního procesu je nezpochybnitelný, nicméně jeho uplatňování by nemělo poskytovat obviněnému (podezřelému) absolutní ochranu v tom smyslu, že by obviněný (podezřelý) nebyl povinen se účastnit vyšetřovacích úkonů vůbec, respektive všech.

22. Úkon, jemuž se stěžovatel odmítl podrobit ve věci sp. zn. I. ÚS 671/05 a ve věci nyní projednávané II. senátem pod sp. zn. II. ÚS 2369/08, tj. sejmutí pachové stopy, stejně jako odběr vzorku vlasů a bukálního stěru, jež Ústavní soud řešil pod sp. zn. III. ÚS 655/06, se řadí k úkonům prováděným podle § 114 trestního řádu.

23. Ustanovení § 114 trestního řádu v odstavci prvním stanoví každému povinnost podrobit se prohlídce těla, je-li nezbytně třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Totožně odstavec druhý ukládá povinnost strpět jakékoli osobě, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon (obecně odběr biologického materiálu), není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Z ustanovení § 114 odst. 3 trestního řádu pak vyplývá, že je-li k důkazu třeba zjistit totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, je osoba, o kterou jde, povinna strpět úkony potřebné pro takové zjištění. Pokud osoba, o kterou se jedná, povinnosti nevyhoví, může jí být uložena pořádková pokuta dle § 66 trestního řádu. Podmínkou však je, aby taková osoba byla na následky nevyhovění předem upozorněna (§ 114 odst. 5 trestního řádu). Od účinnosti novely trestního řádu, provedené zákonem č. 321/2006, se podezřelý nebo obviněný poučí také o možnosti postupu podle odstavce čtvrtého, který za určitých podmínek připouští vynucení strpění úkonů

podle odstavců 1 až 3, s výjimkou odběru krve nebo jiného obdobného úkonu spojeného se zásahem do tělesné integrity, i fyzickým překonáním odporu.

24. Důkazy získané na základě úkonů dle § 114 trestního řádu spadají do kategorie důkazů, které existují nezávisle na vůli podezřelého, tj. těch, jež lze za splnění určitých podmínek v souladu s judikaturou Evropského soudu získat i za pomoci zákonného donucení, aniž by bylo porušeno pravidlo *nemo tenetur*. Jedná se o postupy, jejichž provedení obviněný (podezřelý) pouze snáší, nejčastěji má toliko povinnost strpět zajištění objektivně existujícího vzorku hmoty. Tělo obviněného (podezřelého) je pasivním objektem ohledání, nevyžaduje se žádná jeho aktivní součinnost. Dostavení se a samotná účast na úkonu za „aktivní jednání“ ve smyslu výše uvedeném považováno není, stejně jako vykonání normálních fyziologických funkcí (například při odběru dechu, moči nebo vzorku hlasu).

25. Konkrétně sejmутí srovnávacího vzorku pachu je prováděno několikaminutovým přiložením pachového snímače k tělu obviněného (podezřelého). Odběr vzorku vlasů se provádí odstřížením malé kštice vlasů, bukální stěr spočívá v setření povrchu vnitřní plochy ústní dutiny tamponem ze sterilní normalizované odběrové soupravy, přičemž není nutné dotčené osobě otvírat ústa, ale pouze postačí „odchlípení“ spodního rtu, který je následně z vnitřní strany setřen. Jedná se o tzv. neinvazivní metody odběru biologického materiálu, které jsou naprosto bezbolestné a nejsou spojeny s nebezpečím pro zdraví osoby, která se jim podrobuje. Všechny úkony si může provést osoba sama podle pokynů policisty, může je provést též policista nebo odborný zdravotnický pracovník. Úkony jsou po technické stránce detailně popsány v interních policejních předpisech, jsou zcela bezpečné, trvající několik málo minut a spojeny jen s nepatrným zásahem do fyzické integrity, nijak nezatěžují osobu ani po psychické stránce.

26. Z hlediska gramatického výkladu je třeba v souvislosti s tzv. neinvazivní metodou vzít v úvahu i překlad latinského mudrosloví *nemo tenetur se ipsum accusare*. Vedle překladu užitého v odlišném stanovisku Jana Musila a citovaného v odstavci 8 tohoto stanoviska se nabízí obecně tradovaný překlad slovesa *tenere* i v nejčastěji užívaném českém významu „držeti“, eventuelně „pevně držeti“ (srv. podrobněji J. M. Pražák, F. Novotný, J. Sedláček, *Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií*, 15. vydání, Praha 1941, str. 1200-1201), v pasivním infinitivu pak vedle nedokonavého „býti vázán“ stojí rovnocenně dokonavé „býti svázán“. Latinský indikativ *praesentis* přitom má pouze jeden společný tvar pro vyjádření českého vidu nedokonavého i dokonavého. V případě sejmутí pachové stopy, odběru vzorku vlasů či bukálního stěru při volbě právě popsaného významu slovesa *tenere* - jak byl vysvětlen výše - za použití postupu uvedeného v odstavci 25 tohoto stanoviska *neminem tenent*, a tedy citovaný princip není porušen.

27. Popsaný postup, při kterém dochází k sejmутí pachové stopy, odběru vzorku vlasů či bukálního stěru, i když se tak děje nikoliv se souhlasem obviněného (podezřelého), nelze tak apriorně chápat jako postup protiústavní, stojící v rozporu s ústavně zaručenými právy obviněných (podezřelých). Opačný výklad by ve svých důsledcích vedl k rozporu s obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy, a tím, aby tyto byly zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Trestní řád proto k dosažení tohoto účelu zavazuje orgány činné v trestním řízení zjišťovat skutečnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného z úřední povinnosti (*ex officio*) tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu objasněny všechny skutečnosti důležité pro posouzení případu, včetně osoby pachatele trestného činu (§ 2 a § 164 trestního řádu). K tomu účelu mají přispět i předmětné úkony spadající pod ustanovení § 114 trestního řádu, samozřejmě za předpokladu, že při jejich provádění je dodržován postup stanovený právními předpisy. Použité metody musí respektovat obecné principy, na nichž je založena činnost státních orgánů, zejména musí šetřit ústavně zaručená práva a svobody dotčených osob (srov. § 2 odst. 4 trestního řádu, § 9 a § 11 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů).

V Brně dne 30. listopadu 2010

Pavel Rychetský v. r.
předseda Ústavního soudu

Odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové:

Se svrchu uvedeným stanoviskem pléna Ústavního soudu se nemohu ztotožnit, a to následujících důvodů:

Nesouhlasím s tím, že lze paušálně a bez bližší návaznosti na okolnosti konkrétního případu označit úkony činěné dle § 114 trestního řádu za úkony, apriorně ústavněprávně aprobovatelné, a proto na ně nelze údajně pohlížet jako na úkony jimiž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování, z čehož má plynout závěr, že k zajištění součinnosti lze obviněného či podezřelého přimět použitím zákonných donucovacích prostředků.

Většinové stanovisko vyšlo při posouzení věci toliko ze zkoumání míry intenzity zásahu do tělesné integrity osoby, která se má úkonům nařizovaným podle § 114 tr. řádu podrobit; a druhým posuzovaným aspektem byl fakt, že úkony prováděné dle § 114 tr. řádu nevyžadují aktivní jednání (součinnost) dotčené osoby, která je toliko nucena je strpět. Naznačená kritéria považuji za nedostatečná, resp. irelevantní (kritérium druhé). Za zásadní považuji naopak postavení osoby v trestním řízení, v němž má být zmíněný úkon proveden a existenci resp. neexistenci procesních záruk, jakož i neexistenci zákonem přísně vymezeného účelu, pro který má být získaný poznatek využit, jakož i dobu, po kterou mají být nashromážděné poznatky uchovávány v policejní databázi. Není také od věci připomenout, že úkony spjaté s genetickou informací o dotčené osobě v některých státech musí povolovat soud. Obecně pak platí, že všechny úkony činěné dle § 114 tr. řádu musí být v přiměřeném poměru k závažnosti obvinění, k síle podezření, k pravděpodobnosti určitého výsledku a k hodnotě poznání, které mají přinést.

Jisté totiž je, že zmíněné úkony narušují osobní soukromou sféru osoby (přinejmenším v rozsahu práva na informační sebeurčení), která se jim má podrobit, tj. narušují jistý a významný aspekt jejího práva na soukromí. Je proto z pohledu posouzení proporcionality (konkrétně z pohledu nutnosti) omezení resp. zásahu do soukromí takové osoby zcela zásadní odpověď na otázku, jaké je její postavení v trestním řízení v okamžiku, v němž má být úkon dle § 114 tr. řádu proveden. Míra důvodnosti podezření dotčené osoby ze spáchání trestného činu je po mém soudu tou veličinou, která může učinit zásah do základního práva na osobní soukromí (informační sebeurčení) odůvodněným či naopak. Důležitou roli pak také hraje, o jak závažnou trestnou činnost, která je předmětem vyšetřování, jde.

Proporcionálním se proto jeví takový úkon v případě, že dotčená osoba je již v postavení obviněného (nejsou-li dány jiné skutečnosti – např. nižší významnost tr. činu, které by založily neproporcionálnost takového zásahu do soukromí), kdy alespoň proti obvinění samému mohla brojit samostatnými prostředky. Jako prima facie neproporcionálním se naopak jeví takový zásah do soukromí osoby, která má problematické, nijak neformalizované, a proto také opravnými prostředky nechráněné postavení toliko podezřelého. Jak moc má být osoba podezřelá? Jak to zkontrolovat a kým? Kolik osob může být v danou chvíli podezřelých? Jak se bránit podezření? K tomu tr. řád mlčí a bylo by proto třeba tyto mezery citlivě vyplňovat soudcovskou tvorbou práva, která by respektovala ústavněprávní požadavek proporcionality omezení základního práva na soukromí.

Bez individuálního zodpovězení těchto a dalších otázek v každém jednotlivém případě se naopak skrze přímočarou, nediferencovanou interpretaci a následně aplikaci ustanovení § 114 tr. řádu otevírá prostor pro plošně omezování základního práva na osobní soukromí. A to jen na základě individuálně neodůvodňovaného rozhodnutí policejního orgánu o provedení úkonů dle § 114 tr. řádu, bez toho, že by dotčená osoba disponovala i jen opravným prostředkem. Takto se např. doširoka otevírají dveře pro vytváření databází tak osobních údajů jako je DNA, které kvůli dnes přijatému stanovisku mohou obsahovat i údaje o osobách, jež se nikdy žádné trestné činnosti nedopustily a měly třeba jen smůlu, že byly v určitý okamžik na nesprávném místě. Jejich DNA bude následně navždy v databázi uložena. Okolnosti konkrétního případu, který byl důvodem k přijetí stanoviska, text stanoviska vůbec nepřibližuje a nepřibližuje ani konkrétní okolnosti případu od něhož se chce odlišit. Většina pléna je tak zřejmě považovala, na rozdíl ode mne, za irelevantní.

Jistě, že v důsledku jde o posouzení otázky citlivosti k právu soukromí (v podobě rozsahu potřebnosti či nutnosti zasáhnout do základního práva), před kterým by se měla veřejná moc s respektem zastavit. Není od věci připomenout, že ve stanovisku uvedená judikatura Spolkového ústavního soudu (bod 17) nevystihuje výklad komplexního a nediferencovaného ustanovení § 114 tr. řádu, neboť německá úprava jednotlivých úkonů směřujících proti osobnímu soukromí osob je velmi diferencovaná (viz § 81a až § 81h německého tr. řádu tj. StPO) a navázaná na citlivost osobních dat osob, proti nimž mají směřovat jednotlivé úkony. Také citovaná judikatura ESLP (bod 11, 14), včetně U.S. judikatury (bod 18) pracují s osobou, která již byla v postavení

obviněného, které vystihuje již jistou míru důvodného podezření. I tato komparace mě vede k přesvědčení, že můj „práh citlivosti“ by s ní, na rozdíl od stanoviska, mohl být kompatibilní.

Ze všech a dalších důvodů mám za to, že v dané věci nebyly splněny podmínky pro přijetí stanoviska, nadto stanoviska vyjadřujícího se nediferencovaně ke všem možným úkonům činěným dle §114 tr. řádu, které by si spíše zasloužilo kontrolu ústavnosti.

V Brně 30. 11. 2010

Eliška Wagnerová v. r.